Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

Адрес: Йошкар-Ола, Совет пӧрт, „Ямде лий" редакций

18 июль—Всесоюзный физкультурник кече

Физкультура дене кӱрылтде заниматлем

Партий ден правительство физкультурный движенийлан кугу вниманийым ойырат. Мемнан пеледше элын миллион дене еҥышт физкультура да спорт дене заниматлат, тудым йӧратат.

Физкультура ден спорт ик вес эллаштат мемнан денысе гай популярность дене ок пользоватлалт.

Мемнан дене пашазе, колхозник, студент, пионер ден школьник да моло-шамычат шке тазалыкыштым пеҥгыдемдат.

Физкультура смелостьым воспитатла, еҥым дисциплинироватла.

Мыят физкультура дене изинек заниматлем. Красноволжский начальный школышто (Кырык-Марий район) тунеммем годым куржмаш, лыже дене каймаште эре первый верым налынам. 1930 ийыште Козмодемьянскыште тунеммем годым 100 метрыш куржмаште районышто первый верым налынам. Тиддеч вара Йошкар-Ола педрабфакыште т у н е м ы н а м. 1935 ийыште 100—200 метрыш куржмаште республиканский рекордым шынденам. Кужытыш тӧрштымаште кокымшо верым, кӱкшытыш тӧрштымаште кумышо верым налынам.

1938 ийыште республиканский соревнованийыште 100 метрыш куржмаште кокымшо верым налынам. Тенийсе отборочный соревнованийыште сай результатым ончыктенам.

Мыйсамырык физкультурник-шамычым тренироватлем. Республикыште самырык физкультурник-рекордсмен - шамыч шукын улыт. Теве Геня Никулин („Динамо") кужытыш тӧрштымаште, ядром шукымаште рекордым установитлен. Тугак Злобин, Шаров, Коля Малышев, молат спортын тӱрлӧ видше денат чапле результатым ончыктеныт. Самырык рекордсмен-шамыч молат улыт. Нуно кечын виянгыт, пеҥгыдемыт.

Шыжым посна юный физкультурник-шамыч группа организоватлалтеш. Мый нуным туныкташ тӱҥалам.

Динамовец—

Толстов Александр.

Физкультурник кече вашеш

Эркан-Сола тӱҥалтыш школышто тунемше-шамыч Всесоюзный физкультурник кечым оборонный значоклан нормо пумаш дене вашлийыт. Ятыр тунемше-шамычын оҥыштышт кок значок гыч уло, а Анисимов Николай кум значокымат налын. Туныктышо Николай Васильевичын вуйлатымыже дене ПВХО ден БГСО значоклан нормым сдатлат.

Физкультурник кечын—18 июльышто пионер ден тунемше-шамыч колхозник-шамычлан ончыкташ пирамидым ямдылат, пирамид деч вара концертым шындат.

Кошкин Арсентий.

У-Тор'ял район.

Пуш дене походыш

Марийский АССР Наркомпросын йоча экскурсионно-туристический станцийже, оласе ДТС да Пионер пӧрт 10 гыч 25 июль марте пуш дене походым организоватленыт.

Походын 18 самырык участникше-шамыч ныл пушеш Кугу-Какшан — „Арғамач" пристань — „Долгая старица" пристань маршрут дене каят да мӧҥгешла толыт.

Походын задачыже — Кугу-Какшан эҥерын русла-жым, сер воктенсе растительность да обитатель-шамычым, вӱдшым тунемаш. Йоча-шамыч маршрутын картшым, геологический картым ыштат. Адак йоча технический станцийын да Пионер пӧртын живой уголокыштлан экспонат-шамычым ямдылат.

Ксенья Ефремова.

Снимкыште (шола гыч пурлашке): орденоносец Семен Бойченко, тудо „батерфляй" стиль дене 100 метрым 1 минутат 06,8 секунд ийын каен. Спортын заслуженный мастерже, орденоносец Николай Озолин шест дене 4 метрат 29 сантиметр кӱкшытыш тӧрштен. Спортын заслуженный мастерже С. Знаменский 5000 метрым 14 минутат 38,7 секунд куржын.

Ме нормым сдатлышна

Апрель тылзын мучашыштыже мемнан школыш шкенан ял марий, Марпедрабфакын директоржо Сергей Осипович Плотников тольо да каласыш:

—Йоча-шамыч, мый тыланда ПВХО значоклан нормым сдатлыкташ тӱҥалам,— мане. Ме пеш куанышна. Эрлашыжым Сергей Осипович мемнан деке адак тольо. Тудо кече гыч ме противовоздушный оборона пашам тунемаш тӱҥална. Мондаш огыл манын, мом колыштмынам ме тетрадьыш возен улна. А мӧҥгыштӧ уроклан ямдылалтме семынак повторитлена ыле. Икмыняр жап гыч Сергей Осипович противогазым кондыш. Тудын ужашыже-шамычым ончыктыльо, умылтарыш, адак тудым кузе чийшашым ончыктыш. Ме чылажымат раш умылаш тыршен колыштна.

Йодыштмаш кече шуо. Сергей Осипович дене пырля йодыштмашке Йошкар-Ола гыч инструктор тольо. Нуно йодышым пуэдаш тӱҥальыч. Конешне, ме чыланат отвечаен кертына, вет тидлан сайын ямдылалтын улына ыле. Но 2-шо классыште тунемше Караев Нурла отвечаен ыш керт. Тудо жапым шуйыде адакат повторитлаш пижын. А кокымшо ганажлан тудо х о р о ш о л а н отвечаен кертын. Тыге мемнан школышто тунемше йоча-шамыч ПВХО-лан нормым сдайышт. Ынде значокым гына налаш кодын.

Зубанов Валериан.

Кугу-Чигашево начальный школым тунем пытарыше.

Самырык рекордсменка Юлия Кочеткова. Тудо 3 рекордым установитлен. 100 метрым кроль стиль дене 1 минут 10,5 секунд ийын каен.

Спортын заслуженный мастерже Мельников.

СССР-ын мировой рекордышт

● Лӱймаш дене Осоавиахимын Центральный клуб команда мировой рекордым ончыктен. Тудо команда 2000 лийшаш гыч 1992 очком лӱен налын.

● Мемнан гиревик-шамыч 35 мировой рекорд гыч 22 мировой рекордым сеҥен налыныт.

● Физкультурница Евдокия Васильева ӱдрамашшамыч кокла гыч мирыште первый 1000 метрым 2 минутат 58,4 секундышто куржын.

Куржмаште, шест дене кӱшкӧ тӧрштымаште, диск, гранат кудалтымаште, коньки да ече дене кошмаште мемнан спортсмен-шамыч кажне ийын, кажне тылзын мировой рекорд дек лишемыт. Шушаш ийлаште моло рекорд - шамычат мемнан лийшаш.

Тений ыштыме республиканский рекорд-шамыч

● Ядро шукымаште П. Горинов („Лесосплав") 11 метрат 30 см. ончыктен.

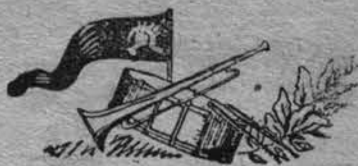
● Дискым П. Гориновак 36 метр торашке кудалтен.

● Гуляев В. кужытыш 6 метрат 13 см. тӧрштен.

● Физкультурница Харитонова („Бумажник" спортивный общество) гранатым 37 метрат 58 сантиметрыш кудалтен.

● „Учитель" общество гыч Пялисев кӱкшытыш 172 сантиметрым тӧрштен.

● Коньки дене тений Валентин Винокуров да Павлова Сима (коктынат „Динамо" общество гыч) шке рекордыштым саемденыт.

65

ПЕРВЫЙ ФИЗКУЛЬТУРНЫЙ ПАРАД 1923 ИЙЫШТЕ ЛИЙЫН

1923 ийыште Москваште первый гана лийше физкультурный парадыште калык пеш шагал лийын. Кокымшо гана парад 1924 ийыште эртаралтын. Парадыште 4.500 спортсмен-шамыч гына участвоватленыт. Тиддеч вара парад 1927, 1928 ийлаште лийын.

1931 ий гыч тӱҥалын парад кажне ийын эртаралтын. Ӱмасе парадыште 35 тӱжем физкультурник-шамыч участвоватленыт.

Сталин йолташ 1931 ийыште первый гана парадыште лийын. Тиддеч вара ик парадымат коден огыл.

1936, 1937 да 1938 ийласе парадлаште союзный республика гыч делегаций-шамыч участвоватленыт. 1937 ийысе парадыште Белорусский физкультурник-шамычын ончыктымо „Граница на замке" инсценировкышт пеш келшен.

Мемнан калык эн пиалан веле огыл, но и эн виян.

Снимкыште: В. Дмитриев („Динамо"). Тудо республиканский отборочный соревнованийыште 100 очком лӱен налшаш гыч 99 очком налын.

ВКП(б)-ын 18-ше съездше лӱмеш РСФСР-ысе пионер ден школьник-шамычын оборонный соревнованийышт. Москвасе 619 номеран школа гыч команда кок секунд жапыште противогазым чиен. Снимкыште: тиде командын составше. Шола гыч пурлашке: Шура Громов, Федя Бекетов, Вася Егунов да Боря Корсанов.

Москва, Тамбовский область да Карельский АССР-ысе школьник-шамычын сеҥымышт

РСФСР-ысе йоча команда-шамычын оборонный соревнованийышт куд кече лийын. Первенство верч 600 пионер ден школьник-шамыч соревноватленыт. Соревнований жапыште самырык патриот-шамыч лагерьысе палаткылаште иленыт. Нунын дек чӱчкыдынак артист, элын палыме еҥышт унала коштыныт.

11 июльышто соревнований пытен. Малокалиберный оружий гыч лӱймаште йоча-шамыч кӱкшӧ мастерством, противовоздушный ден противохимический да санитарный пашаште сай шинчымашым ончыктеныт.

Стрелок-шамыч кокла гыч первый верыш Карелийын командыже лектын, кокымшо верыште—Смоленский областьын командыже. Посна результатым Смоленск ола гыч Вася Москалев (200 гыч 191 очком налын) да Петрозаводск ола гыч Галя Москалева (189 очко) сайын ончыктеныт.

Санитар-шамыч гыч Мичуринскысе икымше средний школын (Тамбовский область) ученицаже-шамыч команда сеҥышыш лектын. Нуно чыла упражнениймым пеш сайын, писын да дружно ыштеныт.

Химик-шамыч кокла гыч Московский команда сеҥен.

Тыге Всесоюзный оборонный соревнованийыште РСФСР-ын честьшым Карелийын стрелокшо-шамыч, Тамбовский областьын санитарышт да Москван химикше-шамыч аралаш тӱҥалыт. Соревнований марте тылзе жапыште нуно эше чот тренироватлалтыт.

Орденоносец-учитель-шамыч Москва гыч пӧртылыныт

11 июльышто эр поезд дене правительствын кугу наградыже дене—СССР орден да медаль-шамыч дене наградитлыме Марийский АССР-ын знатный учитель-же-шамыч Москва гыч пӧртылыныт. Москваште нунылан чылаштланат орден ден медаль-шамычым вручитлыме.

Мыйын пӧлӧкем

Вашке Всесоюзный ял озанлык выставка почылтеш. Выставка почылтмаш—тиде социалистический ял озанлыкыште кугу событий.

Выставка лӱмеш мый пӧлӧкым ямдылем. „Социалистическое сельское хозяйство" вуймутан сылнемутан, сӱретан, альбомым ыштенам. Тудын первый страницыштыже Ленин ден Сталинын портретыштлиеш. Альбомышто ял озанлыкын ончыл стахановец-шамычым ончыктенам.

Адак выставка почылтмылан „Гербария цветковых растений"-ым ыштем, насекомый, земноводный-шамычым погем.

Тимофеев Саня.

Морко район, „Йошкар-Пеледыш" колхоз.

Коллекцийым ышта

Григорьев Пантелеймон телым тунеммыже годымат тӱрлӧ насекомый-шамычым йӧратен изучатла ыле. Нунын нерген ятыр книгам лудын. Но але марте шкенжын коллекцийже лийын огыл. Садланак тений коллекцийым погаш лийын ыле. Але марте тӱрлӧ насекомый-шамычым поген. Тудын дене коллекцийым ышта.

Егоров Саню.

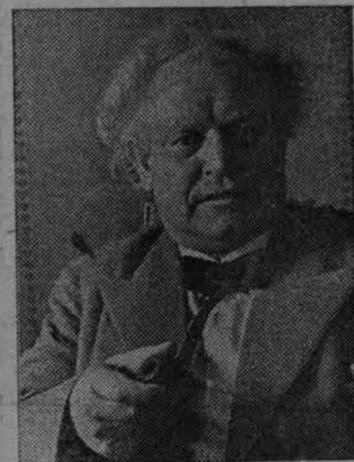
„Тумер" колхоз, Морко район.

Писатель Мартин Андерсен Нексе СССР-ыш толын

Данийын талантливый революционный писательже Мартин Андерсен Нексе 10 июльышто Ленинградыш толын. Финляндский вокзалыште писательым А. Новиков-Прибой, Б. Лавренев, В. Шишков, А. Прокофьев, Ю. Герман, А. Ганзен да молат вашлийыныт. Уналан пеледышым кучыктеныт.

М. А. Нексе дене пырля СССР-ыш тудын ватыже да йочашт — школьник-шамыч

Дите ден Пер толыныт. Нуно чыланат СССР-ыште кеҥеж тылзе-шамыч мучко лийыт.

13 июльышто Нексе Москвашке толын.

Мрамор кийме верым муmo

Западно-Сибирский геологический управленийын геологоразведочный партийже Новосибирский областьын Ижморский районыштыжо чапле тӱсан да рисункан мрамор кийме поян верым муын. Специалист-шамычын ойлымышт почеш, Совет-шамыч Дворецын облицоватлашлан тиде мраморым кучылташ лиеш.

САМЫРЫК ФИЗКУЛЬТУРНИК-ШАМЫЧ

Платон Ипполитов

Спортын заслуженный мастерже, орденоносец.

Правительствын пунчалже почеш 18 июль Всесоюзный физкультурник кечылан увертаралтын. Кажне ий тиде кечын пӱтынь эл мучко рвезе ден ӱдыр-шамыч площадьлаш, уремлаш лектын, шкенынтын вийыштым, писылыкыштым, физический пеҥгыде улмыштым ончыктат.

Тений столицын Красный площадьысе парадыште 35 тӱжем физкультурник-шамыч участвоватлаш тӱҥалыт.

Пайремлан йоча- шамычат ямдылалтыт. Физкультурник-шамычын торжественный маршышт почеш пионер ден школьник-шамыч выступатлаш тӱҥалыт.

Советский йоча-шамыч физкультура дене куанен заниматлат. Советский Союзысо 1 миллион 200 тӱжем йоча-шамыч БГТО значоклан нормым сдатленыт. Гирь да борьба вид деч посна чыла моло спорт дене ончыл верым налашлан соревнований эртаралтыт. Пытартыш ийлаште лу дене рвезе способный спортсменшамыч ешаралтыныт.

Рвезе ден ӱдыр-шамычын рекордышт спортын тӱрлӧ видыштыжат пеш чапле результатан улыт. А посна самырык рекордсмен-шамычын результатышт кугу еҥ-шамычын шындыме всесоюзный достиженийыштымат эртен каят.

Юлия Кочеткован 100 метрыш кроль стиль дене 1 минутат 10,5 секунд ийын каймы рекордшо—СССР абсолютный рекордлан шотлалтеш. Тиддеч посна Кочеткова кум всесоюзный абсолютный рекордым установитлен.

Тений, 1000 метрыш куржмаште самырык спортсмен Соловьев (Москва) у рекордым шынден. Тиде расстояныйым 2 минут да 43 секунд куржын. Школьница Ольшевская (Москва) куржын толын кужутыш 5 метрат 21 сантиметрым тӧрштен. Федосеева (Москва) 1 метрат 48 сантиметр кӱкшытыш, Капустянский (Ташкент) 6 метрат 58 сантиметр кужытыш тӧрштеныт.

Йоча-шамыч оборонный подготовка шотыштат кугу еҥ-шамыч деч шеҥгелан огыт код. Ипподромлаште юный всадник-шамыч „юный ворошиловский всадник" значоклан нормым сдатлаш ямдылалтыт. Бухтлаште, ерлаште йоча-шамычын шкенынтын посна шлюпкышт, флотилийышт, яхтышт уло. Нуно туштo военно-морской пашам тунемыт. Школлаште, мӧҥгыштӧ, пионер пӧртлаште, лагерьлаште йоча-шамыч противовоздушный химический оборона да санитарный пашалан тунемме кружоклаште ПВХО ден БГСО значоклан нормым сдатат.

Шукерте огыл Ленинградыште школа ден школа коклаште оборонный соревнований эртен. Туштo 50 тӱжем наре пионер ден школьник-шамыч участвоватленыт. Соревнований чапле результатым ончыктен. Районный соревнованийыште Фрунзенский районысо 12 номеран начальный школа первый верым налын. Юный санитар-шамычын командыже (Жорес Васильева, Нина Акутина, Маруся Смирнова, Люба Соколова) чыла пумо заданийым отлично ыштен.

Соревнований годым 11 номеран средний школысо чыла тунемшыжо ден тунемше-шамыч ПВХО значоклан нормым сдатленыт.

Москвасе стрелковый соревнованийлаште столицын 23 районлаже гыч 115 самырык стрелок-шамыч участвоватленыт.

Кажне район эн сай школьный командым ойырен. Октябрьский районысо 204 номеран школа 500 очком налшаш гыч 422 очком налын. Тыге первый верым налын. Тиде соревнованийыште посна выступатлымаште эн сай результатым 240 номеран школысо школьник-шамыч (Таганрогский район) ончыктеныт. Теве Морозов 100 очком налшаш гыч 90 очком, Шнейдер 100 гыч 89 очком налыныт. Тугак Фрунзенский районысо 32 номеран школышто тунемше Кириллова 100 очком налшаш гыч 88 очком налын.

500 тӱжем пионер ден школьник-шамыч общешкольный, районный да областной соревнованийлаште участвоватленыт. Тыжечын нуно эн сай результат ончыктышо-шамычым всероссийский соревнованийыш ойырены. Тиде соревнованийлаште 100 тӱжем йоча-шамыч ЮВС значок ден 1 ступень Ворошиловский стрелоклан, 638 тӱжем еҥ ПВХО ден БГСО значоклан нормым сдатленыт.

Советский йоча-шамыч физкультурым пеш йӧратат, военный ден санитарный пашам тунемыт. Нуно пеҥгыде да смелый лийын кушкыт.

ВСЕСОЮЗНЫЙ ЯЛ ОЗАНЛЫК ВЫСТАВКА

Пу шога гыч—„Сталинец" трактор марте, рожын комдо гыч—шуко рядан сеялка марте, сапондо гыч—комбайн марте, орава гыч—автомобиль марте, чыра тул гыч—колхозный гидроэлектростанций марте, миллион дене кресаньык - единоличник - шамычын шужен, пычкемыш илышышт гыч—большевистский колхозлаште нунын зажиточный, культурный илышышт марте...

Мемнан ялын чудесныи кушмо тиде Сталинский корныжым эллан, пӱтынь советский калыклан Москваш 1939 ийын 1 августышто почылтшо Всесоюзный ял озанлык выставка ончыктышаш.

Сахалин ден Белоруссий гыч, кечан Грузий гыч да Арктикын иян рубежше гыч—Советский Союзын чыла луклаж гыч мемнан мландын могай поянлыкше уло, эн сайжым, растительный ден животный мирын шуко тӱрлӧ видыштым выставкыш кондымо.

Ял озанлыкын передовикыштшамычын, ончыл колхоз, МТС ден совхоз-шамычын достижениймышт 52 павильонлаште ончыкталтыт.

Выставка Советский Союзын шыдаҥ, уржа, шож, йытын, сакыр ушмен да паренге производство дене тӱняште кузе первый верым налмыжымат ончыкта.

„Сибирь", „Дальний Восток", да „Арктика" павильонлаште лийын, выставкыш толшо советский ончыл наукын Северный суровый природа деч кузе у да у пространствым кучедал налмыжым ужеш. Шыдаҥ, соя, кияр помидор, арбуз юг гыч северышке шарленыт.

Выставкыште пӱтынь молочно-товарный ферме-шамыч кечылан 40 литр шӧрым пушо рекордистка ушкал-шамычге ончыкталташ тӱҥалыт.

Выставкын конюшньыштыжо чистопородный орловский рысак-шамыч шогат, нунын скоростьышт курьерский поезд дене тӧр. Туштак 400 пуд нелытым шупшын кертше „Ардены" да „Прабансоны" имне-шамыч улыт.

Шорык виташте—ик пуд дене вичкыж межым пушо палыме мериносовый тага-шамыч улыт.

Птичникыште—идалыклан 300 да утларак муным мунчышо „Леггорн" племенной чыве-шамыч улыт.

Пасекыште—мӱкш-шамыч улыт, нунын кажне ешышт сезонышто 300 килограмм деч шуко мӱйым пуат.

Пырдыж семын гына тӱнялан палыме ефремовский шыдаҥ шога. Тудын стебельже—тӱняште эн кӱкшӧ, вуйжо—тӱняште эн нелэ, урожайже—тӱняште эн кугу—гектар гыч 75 центнер.

Выставка шуко чудесым ончыкта: пел метран кияр-шамычым, гигантский ковышта вуйшамычым; идалыклан кок урожайым пушо шыдаҥым; тыквеш кушшо дыня-шамычым; пызлеш кушшо грушым; 3.000 плодым пуышо мандариновой пушеҥгым; слива кугытан вишньым да олма кугытан сливым...

Выставкыш толшо шӱдӧ тӱжем дене посетитель-шамыч ончылан мемнан социалистический земледелийын чудесныи кушмо картиныже кумдан шарла.

Всесоюзный ял озанлык выставка Советский Союзын чыла луклаж гыч тышке толшо колхозник-шамычлан массовый школа лиеш. Выставкыште нуно шуко ум, шерганым ужыт.

В. Кедров.

Всесоюзный ял озанлык выставкыште.
Снимкыште: Белоруссийын павильонжо.

Володя ден Павлик

Г. Ядек
Ойлымаш

Таче чодраште тымык, ик лышташат ок тарване. Кайык йӱкат ок шокто—шокшо улмыланак огыт муро ала-мо. Шоҥшо тарванен кая гынат, тымыкыште мераҥ кудалмыла шокта.

Шыгыр оргажлаште эҥеж йошкар тарай гай кӱйын кеча. Ончалат да шӱвыл вӱдат толеш, пурлмет шуэш. Нерыш тӱрлӧ саска ӱпш пура. Чодра гыч лекмат ок шу. Пеш сылне, кумылет нӧлтын гына коштеш.

Изи Павлик ден Володя эҥеж погаш толыныт. Нуно ик школышто тунемыт, пионер улыт. Тунемме ийым чыла предмет денат отлично пытареныт. Пионерский отрядыштат эн примерный пионерлан шотлалтыт. Володяже латкум ийыш пурен, Павликше латик ийым гына темен.

Володя ден Павлик кунар чодраш келгештыт, тунар эҥеж шукемеш. Ик верыште поген шогымышт ок шу, шинчашт шаланен. Нуно мотор, лӧзгарак эҥеж-шамычшым „кырт-карт" наледен ик вер гыч вес верыш ошкылыт. Южо вереже эҥеж вондо коклаш пурен йомыт да вуйыштат ок кой, ваш огыт уж. Тыге чодраш келгештыт.

Володян атыже темын. Погаш верже уке. Ик кугу эҥеж вондо тӱшкаш миен шогале да чодрам ончалын эҥежым кочкаш тӱҥале. Шуко жапат ыш лий, мӱндырнак огыл кукшо укш пудыргымо йӱк шоктыш. „Маска докан" шоналтыш Володя. Изиш лиймек шиже. Буржуазный элла гыч шпион, убийц, диверсант, моло вредитель-шамычым колтымо нерген вожатыйын ойлымыжым тудо шарналтыш. Эҥеж вондо кокла гыч вуйжым луктын йышт ончале.

Онча, палыдыме еҥ. Шем вургеман, канде шинчалыкым чиен, кепкыжым кумык упшалын, граница могыр гыч толеш. Володян изи шӱмжӧ изиш пырткаш тӱҥале, шӱлашат шыпак гына тӱҥале. Володя осторожный лие, шинчажым пыч ыштыде палыдыме еҥын куш савырнымыжым шеклана.

Палыдыме еҥ граница деч эркын, вашкыде ошкылеш. Володя шпион улмым палыш. Мом ышташ? кузе кучет? Кычкыраш ок лий, шижеш. Павликат ок кой, ала-кушто эҥеж вондо коклаш йомын кодын... Вучаш ок лий, жап эрта. Володя эҥеж вондерла шеҥгеч шылын-шылын рывыжла чоян, шыман тошкалын Павликым кычалаш тӱҥале. Павлик тораште огыл улмаш, тудым Володя вашке муо-Павликлан граница веке вуйжым лупшал ончыктыш:

— Заставыш курж!—пылышышкыже шыпак пелештыш. Павлик вуйжым лупшал ончыктымо гычак умлыш. Ик мутымат ыш пелеште, писын тарваныш, эҥеж ведражымат шынден кодыш. Шыгыр, чашкеран верла гыч шып, пеш вашке лекташ толаша... яндар, чарарак верыш лекте, мундырала койын курж колтыш.

Застава лишнак огыл. Павлик ноен, пӱжалт пытен. Тувыржо вӱд гай лийын, пыкше шӱлештеш. Шӱмжӧ пеш чот пыртка. Логарже кошкен... Куршыжла пушеҥге вожеш ала-мыняр гана шӱртнен возын.

Ынде застава мӱндыр огыл, теве коеш. Эше шӱдӧ метр наре кодын...

* * *

Володя лышташ кокла гыч шпионым пеш шеклана. Почешыже кугу оргаж шеҥгелан, кӱжгӱ, кугу пушеҥге-шамыч шеҥгелан шыледен шинча гыч йомдарыде эре ошкылеш. Южгынам йоҥылыш тошкалшыжла вичкыж укш „шырт" пудырген кая да тудо содор гына шылын шогалеш.

(Мучашыже лиеш).

ЯПОНО-МАНЧЖУРСКИЙ ПРОВОКАЦИЙ ПРОДОЛЖАТЛАЛТЕШ

МНР-ысе монголо-советский войска штабын увертарымыже почеш, 6 гыч 12-шо июль марте включительно Номон Кан Бурд Обо районышто да Халхын Гол эҥер деч востокышкыла монголо-советский ден японо-манчжурский войска-шамыч коклаште перерыван кредалмаш лиеден.

5-ше июльышто монголо-советский мланде ӱмбалнысе войска-шамычын да авиацийын решительный контратакышт дене МНР территорий гыч поктен лукмо японо-манчжурский часть-шамычым 6-шо июльын пытартышыжлан тичмашнек гаяк манчжурский территорийыш поктен колтымо.

8 июльышто волгыжшаш лишан Манчжурия гыч толшо у резерв дене, адак кугу виян танк-шамыч, нелэ артиллерий да авиаций дене пеҥгыдемдалтын, японо-манчжурский часть-шамыч Халхын Гол эҥер деч востокышкыла Номон Кан Бурд Обо районышто наступленийыш вончен, МНР границым угыч нарушитленыт.

8-ше июль гыч тӱҥалын 12-шо июль марте включительно Халхын Гол эҥер деч востокыштыла рукопашный пижмашке вончышо кредалмаш лиеден.

Бомбардировочный, штурмовой авиаций полшымо дене мланде ӱмбалсе монголо-советский войска-шамычын решительный контратакышт дене японо-манчжур-шамычын атакыштым успешно отразитлыме. Халхын Гол эҥер деч востокыштыла улшо вер советско-монгольский войска-шамыч дене пеҥгыдын кучалтеш.

Советско-монгольский штабын данныйже-шамыч почеш 6-шо гыч 12-шо июль марте кредалмаш жапыште японо-манчжур-шамыч колышым 2 тӱжем еҥ наре да сусыргышым—3.500 еҥым утла йомдареныт. Тиде периодышто монголо-советский войска 254 пленныйым, 4 орудийым, 4 танкым, 15 бронемашиным, 70 пулеметым да молымат руалтен налын.

Кӱлешан документ-шамычым руалтен налме; нунын кокла гыч квантунский армийын командующийжын генерал Уедан 20-шо июньышто лукмо 1532 № приказше ӷа японо-манчжурский войска-шамычын Халхын Гол эҥер деке 1 июльышто наступленийышт нерген 23 пехотный дивизийын командирже генерал Комацубарын 30-шо июньышто лукмо 105 №-ан приказше улыт. Пленный пехотинец-шамыч коклаште ик капитан (Като Такео), 12 унтер-офицер уло.

Пленный-шамычын показанийышт почеш да руалтен налме документ-шамыч дене точно подтвердитлалтеш: Буир-Нур ер районышто тиде у японский авантюра кужу жап ямдылалтын.

Монголо-советский войска-шамыч ваштареш кредалмаште—кок пехотный японский дивизий, 23-шо да 7-ше, тугак первый мотомех бригада, мотострелковый полк да 100 танк наре, нелэ полевой артиллерийын первый отдельный полкшо да 6-7 японо-манчжурский кавалерийский полк наре участвоватленыт.

Тиде кредалмашеш монголо-советский войска-шамыч 293 еҥым колышым да 653 еҥым сусыргышым йомдареныт.

6-шо гыч 12-шо июль марте Буир-Нур ер районышто да Номон Кан Бурд Обо районышто южышто кредалмаш лийын, тугак кок могырымат бомбардировочный авиацийын действийышт лийын, но кредалмаш поле эреак монголо-советский авиаций могыреш кодын. 6-шо гыч 12-шо июль марте южышто кредалмашеш монголо-советский авиаций да зенитный артиллерийский тул дене 61 японский самолетым волтен шуымо.

Нине самолет-шамычын экипажышт гыч 12 японский летчикым захватитлыме: капитан Маримото, поручик Амоно, поручик Мицутоми, подпоручик Мицудо, фельдфебель-шамыч—Саито, Миадзимо, Фудзи, Мицутоми, унтер-офицер-шамыч—Исибэ, Такамацо, Исидзава, Мотохора. Нунын кокла гыч шукынжо нелын сусыргеныт.

Японский авиаций действий-шамыч дене руководитлыше, квантунский армийын военно-воздушный вийже дене командоватлыше генерал Гигын приказ ден документ-шамычын портфельым руалтен налме.

Монголо-советский авиаций тиде жапыште 11 самолетым йомдарен.

28 май гыч 12-шо июль кокласе жапыште чылаже 199 японский самолетым волтен шуымо. Советско-монгольский авиаций тиде жапыште 52 самолетым йомдарен.

Советско-монгольский командованийын шонымыжо почеш японский пехота начар огыл кредалеш, хотя тудо утларак сайын кредал кертеш ыле, вет 23-шо ден 7-ше японский дивизий коктынат сай дивизийлан шотлалтыт. Тиде дивизий-шамычын тыге куштылгын сеҥалтмышт факт японский пехотыш разложений элемент-шамычын келгыш пураш тӱҥалмышт дене умылталтеш, сандене японский командованийлан шуэн огыл нине часть-шамычым йӱшӧ вуя атакыш колташ логалеш. Японский авиаций ден танковый часть-шамыч японский пехота деч утларак слабый улыт.

Советско - монгольский часть-шамыч отравляющий вещество-шамычым да кредалмаште бактериологический средства-шамычым кучылтыт манын квантунский штабын шаркалыме увер-шамычше шотышто гын, советско-монгольский войска-шамыч штабыште тиде увер-шамычым йӧршеш шояклан ӷа наглый клеветалан шотлат.

(ТАСС).

ИСПАНИЙЫШТЕ ШУЖЕН ИЛАТ

Фашистский Испанийыште кызыт шужен илат. Сан-Себастьян олаште илыше-шамыч ик арнялан картычка почеш 100 грамм рисым, 1 кило паренгым, 200 грамм сакырым да 100 грамм кофейым гына налын кертыт.

Арня жапыште тиддеч посна нимогай продуктымат огыт пу.

Испанийын чыла олалаштыжат калык-шамыч шужен илат.

Фашист-шамыч чех-шамычым пызырат

Германский фашист-шамыч витле тӱжем наре чех-шамычым концентрационный лагерьлашке колтеныт. Южо олалаште пелыже утла илыше-шамычым арестоватлыме.

Мнихово Градист районышто илыше-шамыч йӱдым кугу корно воктен улшо оҥаш немецкийла возыман надписьым да плакат-шамычым налын кышкеныт.

Фашист-шамыч тиддеч вара тусо илыше-шамычлан кугу корно дене кошташ да йӱдым латик шагат деч вара лекташ запретитленыт. Шуко еҥлан кугу штрафым пуэныт.

Шведский школьник-шамыч шужен илат

Бигедя поселкышто (Швеция) врач-шамыч 534 школьникын тазалыкыштым онченыт. Нунын кокла гыч шукышт рахит, малокровий дене черланыше улыт.

КУАНЫДЫМЕ КЕҤЕЖ

Капиталистический эллаште йоча-шамычын кеҥежымсе „канышышт“

Саарбрюкен немецкий олан вокзалже тиде кечын поснак вес тӱрлӧ лийын. Вокзал ӱдрамаш да йоча-шамыч дене темын.

Шӧртньӧ июнь т ы л з е. Кӱшнӧ канде кава гыч кече йол мланде ӱмбалым шокшын ырыктен. Кече ояр да куанымашан ыле.

Но йоча да ӱдрамаш-шамычын чурийышт ойган. Йоча-шамычын воштылмо йӱкышт ок шокто, авашт-шамычынат чурийышт огеш шыргыж.

... Поезд перрон дек толын шогале. Изи пассажир-шамычым вагоныш шындаш тӱҥальыч. Йоча-шамыч аваштым ӧндалын шортын ойырлат.

Пытартыш звонок. Поезд тарваныш. Нунын шортмо шинчан авашт шӱлыкан лийын мӧҥгышкышт пӧртылыныт. Тиде кечын Саарбрюкен олан вокзалыштыже мо лийын? Поезд Восточный Германийышке каен. Тудо фашист-шамычын организоватлыме кеҥежымсе йоча лагерьыш йоча-шамычым наҥгаен.

Фашистский лагерьыште йоча-шамычым мо вуча—нунын авашт сайын паленыт. Мучашдыме военный муштра, шыҥе дисциплина, фашистский начальник-шамычын игылтмышт да начар кочкыш. Чылт солдатский казарма гай!

Кодшо ийыште Саарбрюкен лагерьла гыч шуко йоча-шамыч чот туржалтше, пытыше, а южышт йӧршеш черле пӧртылыныт.

Фашистский Германийыште йоча-шамычым „Юный народ“ лӱман йоча фашистский организацийыш ӱкымеш пуртат. Тугак тиде организаций йоча-шамычым йоча лагерьышке виеш колтылеш.

Нью-Йорк—поян да кугу ола кокла гыч тӱняште икте. Американысе Соединенный Штат-шамычын тиде олаштыже миллион утла школьник-шамыч шотлалтыт.

Нуно кеҥежым кузе эртарат? Миллион утла школьник-шамыч кокла гыч лагерьлашке 90—100 тӱжем наре велэ каят. Молыштылан оласе пурак дене шӱлаш да уремысе движений деч аралалт кошташ верештеш. Йоча-шамычын лагерьыште илымыштлан нунын родительышт деч шуко оксам налыт. Садлан шӱдӧ тӱжем дене йорло-шамычын оксашт тӱлаш ок сите.

Пашадыме-шамычын йочашт тиддечат нелэ положенийыште илат. Тиде кугу да поян олан лу тӱжем дене пашадыме-шамычше пычкемыш, лавыран рок пӧртыштӧ илат. Нью-Йорк ола тӱрыштӧ тыгай пӧртан квартал шуко уло. Нунын гыч иктыштыже пашадыме-шамычын шочмышт кеҥеж кечым кӱвар йымалне илен эртарат. Пӧртыштӧ шыгыр да пушан, садланак авашт икшывыштым уремыш поктен луктыт. Но уремыштыжат кече чот пелта. Садланак йоча-шамыч кӱвар йӱмак шылыт. Тиде кӱвар йӱмалне лавыран эҥер йога. Тыштак йоча-шамыч йӱштылыт. Кеҥеж мучко тиде эҥерыш шуко йоча пурен каен кола...

Ик манаш, капиталистический эллаште миллион дене йоча-шамыч кеҥежым огыт уж. Курика киндым муашлан да шужен илыше ешым пукшашлан лийын нуно эрден эрак фабрикыш, заводыш толыт, шахтылашке паша ышташ волат. 10—12 часан паша кече деч вара йоча-шамыч мӧҥгышкышт нойышо, мучиталт пытыше пӧртылыт.

Телым молан кӱдырчӧ ок лий?

Морко район, Весьшӱргӧ НСШ-ште тунемше Кузьмин Алеша йодеш.

Волгынчо пыл коклаште, але пыл ден млaдне коклаште лийше электрический разряд-шамыч дене лиеш. Млaндысе атмосферыште электричество кеч кунамат уло.

Кӱдырчан йӱр кукшо температуран — южышто вӱд пар шуко улман годым лиеш. Вӱд пар атмосферный пуракеш, адакат электрический заряд йыр погынат.

Ӱлнӧ улшо юж чот ыра да восходящий течениймым ыштен кӱшкӧ кӱза. Шкеж ден пырля тудо вӱд парым кӱзыкта, нунышт иктыш ушнен кугу чӱчалтышым ыштат. Электричество дене заряжатлалтше изи вӱд ужаш-шамычын кугу чӱчалтышыш ушнымышт зарядым кугемда.

Ӱлыч кӱзышӧ мардежын пуымыжо дене тудын скоростьшо кӱшнӧ пеш кугу лиеш. Садлан вӱд чӱчалтышын тӱжвал слойжо ойыралт, вӱд пурак семын кӱшкӧ кӱза, а чӱчалтышын покшел нелэ ужашыже эркын вола.

Вӱд чӱчалтышын ӱмбал слойжо отрицательно, а кӧргысӧ ужашыже положительно зарядитлыме манын доказатлыме. Садланак пылын ӱлыл слойлаштыже положительный зарядан вӱд ужаш-шамыч погынат, а кӱшнӧ—отрицательный-шамыч. Тыге пылыште потенциал-шамыч коклаште моткоч кугу разность лийме дене, волгынчо семын койын разряд лектеш.

Волгынчо лийме корнышто давленийын кугеммыже пудештме гай шоктышо толчокым ышта, тидын дене пудештше воздушный волна-шамыч лийыт, тыге йӱк шокта—кӱдырчӧ лиеш.

Тыгеже кӱдырчан йӱр лияшлан тудо верлан кечын чот ырыктымыже, адак пылыште тӱрлӧ зарядым да парым иктешлыше виян восходящий юж течений лийман.

Телым тыгай кугу процесс лийын ок керт, садлан тыгай кӱдырчан йӱр ок лий.

Тиде причина-шамычлан лийын кӱдырчан йӱр экватор воктенсе верлаште чӱчкыдын, а кугу широтан верыште шуэн лиеш. Мутлан, Ленинградысе широталан кокла шот дене кечылан 12 кӱдырчан йӱр логалеш, а экваторысо верлан—300 да утларакат.

Е. Н. Бондаревский,
Марпединститутын доцентше.

Пелэ шужен илыше индусский йоча-шамыч шке озаштлан 12—14 час пашам ыштат. Пашадарым шагал налыт.

Шая Кузнецово ялысе йоча-шамыч (Йошкар-Ола район) кроликым ончат.
Фото М. Чуршуковын.

Авиамоделист-шамычын соревнованийышт

20 гыч 25 июль марте к у м ы ш о республиканский авиамодельный соревнований лиеш.

Тиде соревнованийыште Йошкар-Ола, Кырык-Марий, Звениговский, Шернур й о ч а технический станцийласе самырык авиамоделист-шамыч участвоваташ тӱҥалыт.

Кызыт нуно состязанийлан виян ямдылалтыт.

Пеш ожно ик греческий воин Марафон вер гыч Афиныш шумеш персиец-шамычым сеҥыме нерген уверым каласаш куржын толын. Марафон гыч Афиныш шумеш 42 километр да 194 метр.

Олаш куржын толмек „ме сеҥен улына“,—манын гына шуктен, колен. Тышечын „марафонский бег“ лектын.

СССР-ыште марафонский бегыште эн сай результатым москвич Николай Голованов ончыктен. Тудо тиде растоянийым 2 час 43 минут да 32,2 секунд куржын.

Сылне лагерьыш-канаш!

Пуалалеш „лыж“ мардежше,
Лойгалталеш галстукна.
Куаналме мурна дене
Ончык меже каена.

Модын коштын, йӱштылалын
Кечеш могырым кӱкташ—
Рвезе капым тазандаш да
Богатырь виян лияш

Каена ме корно дене
Йыр ончен: пасуш, чодраш,
Каена ме тӱшка дене
Сылне лагерьыш канаш!

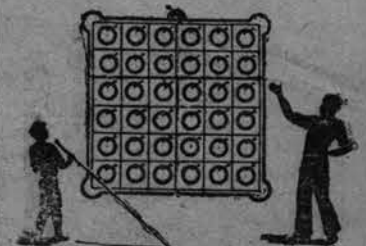
И. Ванюш.

Кумло куд кольча

Мишалан изаже задачым пуэн: 36 клеткан оҥам сакен да кажне клеткылашке кольчам сакалтылын. Вара ойлен:

— Тыжечын 12 кольчажым нал, вара кажне горизонтальный да вертикальный линийыште ныл кольча кодшо.

Мишалан тиде задача нелырак лийын.

Те тудлан полшыза.

Алексеев Николай.
Морко район,
Кугу-Кожлаял НСШ.

„Часовой“

Модшо еҥ-шамыч кокла гыч часовой назначатлалтеш. Тудо кругын центрыштыже шогаш тӱҥалеш. Воктене оҥгыр лиеш. Кругын диаметрже 10 метр. Моло модшо-шамыч кругын границыштыже лийыт. Руководительын кидым рӱзалтымекше модшо-шамыч черет дене часовой деке лишкак мияш да изи оҥгырым рӱзалташ тыршат. Часовой разведчикын йӱкшым колмек тудын могырыш кидше дене ончыктышаш да „шогал!“ манын кычкыралаш обязан.

Часовой кидше дене чын ончыкта гын, тудо разведчик модмаш гыч лектеш, часовойлан плюс ик очком возат. Йоҥылыш ончыкта гын, минус ик очком возат. Часовойлан пел час модман. Тиде жапыште тудын дек миен ик разведчикат сигналым пуэн кертын огыл гын, (адакшым кум гана деч утла титак каласен огыл гын) тудо сеҥышыш лектеш. Модмаште иктаж-кӧ оҥгырым звонитла гын, часовой пуштмылан шотлалтеш.

Врид. отв. редактора—
П. А. КЛЮКИН.

Уполн. Марглавлита № А—613. Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.